

Youth

Психологія життєвого простору сучасної молоді

Міжнародна науково-практична
конференція

Future

Рівне

26-27 листопада 2021

Education

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Рівненський державний гуманітарний університет
Психолого-природничий факультет

Психологія життєвого простору сучасної молоді

Міжнародна науково-практична конференція

26–27 листопада 2021 року

Р і в н е

УДК 159.9+ 316.6

Психологія життєвого простору сучасної молоді: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (26-27 листопада 2021 р). Упоряд. Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова – Рівне: Волинські обереги, 2021. 122 с .

Рекомендовано до друку Вченою радою Рівненського державного гуманітарного університету

(протокол № 12 від 30.12.2021 р.).

Матеріали надруковані в авторській редакції. Редакційна колегія може не поділяти поглядів авторів. Відповідальність за зміст матеріалів, точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела, достовірність іншої інформації та за додержання норм авторського права несуть автори.

Кулаков Р. С.*кандидат психологічних наук**доцент кафедри вікової та педагогічної психології**Рівненського державного гуманітарного університету**м.Рівне, Україна*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО ОСІБ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка проблеми. За період свого існування людська цивілізація пройшла довгий та суперечливий шлях у ставленні до дітей з обмеженими можливостями. Це був шлях і духовної еволюції суспільства, у якому зустрічалися як сторінки байдужості, ненависті і агресії, так і приклади турботи й милосердя. Та варто зауважити, що поміж цих крайніх тенденцій у ставленні до даної категорії людей не спостерігалось позиції співробітництва на рівних умовах.

Сьогодні у суспільстві спостерігаються позитивні зміни у ставленні до людей з певними обмеженими можливостями. Що проявляється в усвідомленні необхідності більш широкої інтеграції в соціум цієї категорії людей. Адже ще кілька десятиліть тому значна частина населення нашої держави вважала, що такій категорії дітей варто навчатися лише у спеціалізованих закладах освіти. Для дітей та молоді, що мали обмежені можливості, заклади освіти, де навчаються звичайні діти, були просто недосяжними. У свою чергу, це детермінувало відсутність досвіду взаємодії з цією категорією людей, та появи упередженого ставлення до них. Та й на сучасному етапі значна частина дітей з обмеженими можливостями здоров'я навчаються індивідуально в домашніх умовах.

З активним розвитком інклюзивної освіти, в рамках якої відбувається включення дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище, проблема толерантності набуває особливого значення. Основним підходом в даному процесі має бути усвідомлення того, що кожна дитина є особистістю, котра має індивідуальні особливості. Відтак тільки в інтегрованому середовищі є можливою взаємна толерантність: діти з особливостями розвитку отримують підтримку і реальне прийняття суспільством, що значно збільшує їх здібності та можливості. Здорові ж однолітки в інтегрованому середовищі ймовірніше виростуть більш толерантними, з більш адекватною самооцінкою і менш тривожними й агресивними.

Виховання в дусі толерантності в інтегрованому (інклюзивному) середовищі закладу освіти має бути спрямованою на протидію впливу, що викликає почуття страху, жалю чи відчуження стосовно інших. Адже, наразі, значна частина учасників освітнього процесу абсолютно не розуміють, як правильно взаємодіяти із «особливими» здобувачами освіти. Тому у дитячих колективах школярі часто проявляють неповагу та зверхність стосовно дитини з обмеженими можливостями. У студентських групах таке ставлення може проявлятися у жалості та ігноруванні цієї категорії людей. Без сумніву, що такий варіант взаємодії є неприйнятним. Тим паче, що на сучасному етапі державотворення ми говоримо про інтеграцію України до Європейського Союзу. А це значить, що ми маємо стати державою, у якій кожна людина матиме можливість здобувати освіту незалежно від її психофізичних особливостей.

Толерантність у всі часи вважалася людською чеснотою, яка передбачає терпимість до відмінностей серед людей, уміння жити, не заважаючи та не порушуючи прав і свобод інших. Поняття толерантності на міжнародному рівні введено у 1995 році декларацією ООН. Воно визначається як «цінність і соціальна норма громадянського суспільства, що проявляється у праві всіх представників громадянського суспільства бути різними» [2]. У декларації зазначається, що толерантність повинна проявлятися як на рівні окремої особистості, так і – груп, держав. У трактуванні ООН толерантність є умовою соціалізації особистості та полягає в умінні людини жити в гармонії із собою та навколишнім соціумом. Також у «Декларації принципів толерантності» остання розглядається як усвідомлення всього різноманіття

культур, форм самовираження і виявлення людської індивідуальності. Людина, незважаючи на свої можливості, є особистістю, що має право на знання, відкритість у спілкуванні, свободу думки, совісті, переконань. Адже толерантність – це єдність у різноманітті [2]. Толерантність – це одна з якостей особистості, завдяки якій людина здатна визнавати права інших, приймати рівноправність, розуміти потреби інших, вступати в діалог з будь-якими людьми, при чому розуміючи їх і, одночасно, зберігаючи свою особисту позицію.

Дослідники сфери інклюзивної освіти (Д. Елен, С. Кей, А. А. Колупаєва, І. О. Калініченко, В. В. Миргородський та Л. В. Нижник та ін.) вважають, що значний прогрес в психічному розвитку дитини, молодої людини з обмеженими можливостями спостерігається тоді, коли вона взаємодіє із здоровими ровесниками. Тенденція до наслідування та копіювання моделей поведінки дітьми з особливими потребами своїх здорових однолітків сприяє їх ефективній інтеграції в академічне середовище освітнього закладу.

Мета нашого повідомлення полягає у розкритті соціально-психологічної проблеми формування толерантності в учасників освітнього процесу до осіб з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, учасниками освітнього процесу є здобувачі освіти, педагоги та батьки. І варто зазначити, що на формування толерантної культури дітей впливає ставлення батьків до інклюзивної освіти, а також – прагнення (або його відсутність) у педагогів виховувати толерантність як цінність.

Так, Кувалдіна Е. А. зазначає, що багато проблем, які пов'язані із негативним ставленням до однолітків з особливими потребами зумовлені відсутністю навичок спілкування з такою категорією дітей. А це, у свою чергу, детерміновано низькою інформованістю і дорослих, і дітей щодо осіб з особливими потребами [4, с. 27].

Негативне ставлення зі сторони педагогів і батьків може бути зумовлене емоційними переживаннями (тривогою, страхом, соромом), а також недостатньою поінформованістю про систему інклюзивної освіти загалом. Тому на фоні цього знижується прагнення педагогів, батьків і, як наслідок – самих учнів, вступати в діалог з «особливими» дітьми, сприймати відмінності або розуміти потреби осіб з особливими потребами. Це свідчить про відсутність толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітньої школи [5, с. 110].

Соціалізація дітей з обмеженими можливостями є складною через низку перешкод: загальне негативне ставлення до людей з інвалідністю у суспільстві, неприйняття їх однолітками, ізоляваність. Усе вище перераховане призводить до того, що «особливі» діти переймаються почуттям власної неповноцінності, непотрібності, що утрудняє їх соціальне самопочуття і входження в суспільство в майбутньому. Також варто зауважити, що така ситуація часто ускладнюється ще й особливостями поведінки цих дітей, зумовленою характером вад (занадто голосна розмова, не завжди контрольовані емоції і т.ін.) і певною упередженістю всіх категорій учасників освітнього процесу (учнів, батьків, педагогів).

Павелків Р. В, Корчакова Н. В. стверджують, що «батьки є для дітей зразком і вчителями у галузі людських взаємин» [6, с. 274]. Адже коли батьки здорових дітей демонструють своє негативне ставлення до спільного навчання усіх дітей незалежно від їх психофізіологічних особливостей, то часто діти із таких сімей, спостерігаючи за негативним ставленням батьків до цієї категорії людей, починають проявляти агресію до дітей з особливими потребами, або ж – максимальну байдужість. І, навпаки, коли батьки не перешкоджають контактам дитини із «особливими» ровесниками – це чи не головний крок у формуванні толерантності у підростаючого покоління щодо людей цієї категорії. Батьки є першими та основними вихователями дітей, і неможливо сформувати толерантність у дитини, як і будь-яку іншу якість, якщо вони не є союзниками педагогів у вирішенні даної проблеми. Проблема толерантності має бути спільною для педагогів та батьків. Проте дуже часто саме батьки сіють зерна неприязні, ворожості, навіть не помічаючи цього. Діти переймають оцінки батьків, сприймають їхнє негативне ставлення до інших людей, які не є такими, як усі. У зв'язку з чим цілеспрямовану роботу необхідно проводити з батьками, пояснювати їм

важливість виховання у дітей культури спілкування. Важливо організувати спільне обговорення цих проблем із дітьми та батьками, адже особистий приклад дорослих виховує в дітей почуття поваги та толерантності до інших. Толерантне виховання – це прояв терпимості, розуміння та поваги до особистості іншої людини незалежно від будь-яких відмінностей. Толерантне виховання починається в сім'ї. Наскільки батьки будуть терпимі до своєї дитини, настільки і вона ставитиметься з повагою та розумінням до людей з обмеженими можливостями здоров'я. Щоб виховувати в дітей толерантне ставлення, батькам необхідно формувати систему цінностей, основою яких будуть такі поняття як співчуття, співпереживання, розуміння.

Зміст психолого-педагогічного просвітництва батьків щодо формування толерантності в дітей може включати такі питання:

- сутність поняття «толерантність», його основні характеристики та прояви;
- чинники, що впливають на формування толерантності у дітей;
- взаємини у родині як фактор виховання толерантності у дітей;
- методи виховання толерантності в дітей;
- приклад батьків у вихованні толерантності в дітей;
- особливості формування толерантності у дітей різного віку.

Не менш важливою є роль педагогів у формуванні толерантності у здобувачів освіти до ровесників з особливими освітніми потребами. На думку Бельдїй А.О., Волошиної А.Д., сучасний викладач повинен володіти технологією толерантного спілкування, яка полягає у спроможності, на підставі зовнішніх проявів, зрозуміти психічний стан іншої людини, повідомити про ефективні шляхи спілкування з нею, і на такій підставі організувати процес ділової взаємодії. Особистий приклад і сприятливе оточення допомагають утвердженню і практичному втіленню цінності толерантності [1].

Ми вважаємо, що необхідною умовою щодо оптимізації толерантного ставлення до здобувачів освіти з особливими потребами є просвітницька робота практичного психолога і соціального педагога серед батьків та педагогів. Ефективною формою роботи даному напрямку є саме тренінгові заняття (до наприкладу, тренінг «Всі діти однаково прекрасні» – для педагогів, та «Психологічне здоров'я батьків – запорука здоров'я дитини»). Також корисною може стати групова робота. Тому що діти матимуть можливість здобути інформацію не лише про проблеми та спосіб життя своїх ровесників, які мають особливі потреби, а й про їхні можливості, здібності і, головне, таланти.

Окремим дуже важливим завданням для психолога та педагогів освітнього закладу є оптимізація спілкування дітей з особливими освітніми потребами з їхніми однокласниками та у шкільному дитячому колективі в цілому. Справді, навіть сама ідея інтеграції дітей цієї категорії у єдиній освітній системі великою мірою визначається потребою розширення їхніх контактів у соціальному середовищі, збільшення можливостей самореалізації та соціальної адаптації [7, с. 73].

Бельдїй А. О., Волошина А. Д. вважають, що «творче використання принципу толерантності у процесі навчання стає запорукою ефективності освіти, з одного боку, а також створює сприятливі умови для подальшої експансії толерантності в інші сфери соціальних відносин». Процес формування толерантності в учасників навчально-виховного процесу значною мірою залежить від гуманістичних принципів, які відображають його сутність [1].

Висновки. Таким чином, ми можемо констатувати, що проблема толерантності стосовно осіб з обмеженими можливостями у сучасному суспільстві постає надзвичайно гостро. Особливо, коли мова йде про дитячі колективи. Впровадження інклюзивної освіти – є вагомий крок у розв'язанні цієї проблеми. І успіх у її реалізації комплексно лягає на плечі і психологів, і педагогів, і батьків, і дітей [5, с. 112].

Також варто звернути увагу на проблеми, пов'язані з дефіцитом технічної оснащеності, методичних розробок, програм, психологічної готовності до прийняття методу загальнодоступної освіти, які, на нашу думку, відображають низький рівень культури

толерантності у дорослих, що, в свою чергу, впливає на ставлення однолітків до дітей з особливими потребами.

Список використаних джерел

1. Бельдій А. О., Волошина А. Д. Формування толерантності до осіб з особливими освітніми потребами як соціально-педагогічна проблема. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://93.183.203.244/xmlui/handle/123456789/2573>.
2. Декларація принципів толерантності. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_503.
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: монографія / А. А. Колупаєва. – К.: «Самміт-Книга», 2009. – 272 с.
4. Кувалдина Е. А. Формирование толерантного отношения к детям с ограниченными возможностями здоровья в деятельности классного руководителя / Е. А. Кувалдина // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2014. – Т. 29. – С. 26–30.
5. Кулаков Р. С., Кулакова Л. М. Формування толерантного ставлення молодших школярів до дітей з особливими освітніми потребами / Р. С. Кулаков, Л. М. Кулакова // Психологія: реальність і перспективи: збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 16. – Рівне: РДГУ, 2021. – С. 106-112.
6. Павелків Р. В., Корчакова Н. В. Просоціальний розвиток особистості: монографія / Р. В. Павелків, Н. В. Корчакова. – Рівне: О. Зень, 2013. – 384 с.
7. Психологічний супровід інклюзивної освіти: [метод. рек.] / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівська. – Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. – 92 с.

Китюшко С. І.

здобувач ОС «магістр»

спеціальності 053 Психологія, 2 курс

Рівненського державного гуманітарного університету

Науковий керівник: д.психол.н., професор Камінська О. В.

м.Рівне, Україна

ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ КОРЕКЦІЇ АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ

Вивчення феномену агресії сягає своїм «корінням» у минулі століття. Проте ХХІ століття потребує нових теоретичних досліджень проблеми, нових шляхів її корекції та профілактики як різновиду руйнівної поведінки, спрямованої на завдання шкоди не лише іншим, але й собі.

Групу найбільшого ризику виникнення аутоагресивної поведінки складають підлітки та молодь. Це доведено емпіричним шляхом у дослідженнях В.Герасимової, О.Мусаелян, Н.Максимової, С.Піддубняк, О.Погорілко, Н.Польської, А.Реана та ін. Вивчення аутоагресивної поведінки молоді особливо актуальне, оскільки саме цей віковий період характеризується пошуком сенсу життя, досягненням життєвих цілей, знаходженням власного місця у системі соціальних зв'язків, задоволенням найважливіших соціальних потреб, засвоєнням моральних принципів та норм поведінки тощо. Значна частина молоді не усвідомлює негативних наслідків аутоагресивності. Вона не готова і не вміє ефективно протистояти проявам аутоагресивної поведінки у повсякденному житті. Її вирішення буде сприяти успішному професійному становленню молоді, а також формуванню здорового покоління українців.

Мета дослідження – теоретично дослідити психологічні засоби корекції аутоагресивної поведінки молоді.

З М І С Т

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МОЛОДІ
В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

БЫЛИНСКАЯ Н. В. Особенности временной перспективы у представителей молодежной среды.....	3
БЕЗЛЮДНА В. І. Ставлення студентської молоді до трудової міграції.....	5
ЖУРАВЛЬОВА Л. П., ЛУЧКІВ В. З. Глобалізаційні процеси, асертивність та емпатійна суб'єктивність особистості.....	8
КУЛАКОВА Л. М. Ефективна комунікація в розрізі теорії поколінь.....	10
НАЗАРЕВИЧ В. В. Остракізація в суспільстві як захисний механізм сучасності.....	14
НЕЧИПОРУК Л. І. Соціальна активність молоді в громаді: банк молодіжних ініціатив.....	17
ПАШТЧЕНКО Л. В. Психологічні особливості формування гідності сучасної молоді.....	20
ПЕТРУК Л. П. Трансформаційне суспільство і розвиток особистості.....	22
ПОНТКОВСЬКА Д. В. Національна культура сучасної молоді як складова особистості.....	25
РУДЮК О. В. Актуальні аспекти вивчення кризи зайнятості у безробітній молоді в нових соціально-економічних умовах.....	26
САВУЛЯК В. О. Етнічна ідентичність у структурі Я-образу (на матеріалі дослідження студентів).....	30
СПВАК Н. В., СПВАК Д. М. Вплив ЗМІ на становлення світогляду студентів.....	33
ХОМИЧ І.С. Соціально-психологічні особливості детермінації супідільно значущої поведінки особистості	36

ОСОБИСТІСНЕ ЗРОСТАННЯ ТА ПРОФЕСІЙНЕ СТАНОВЛЕННЯ
СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

АРТЕМОВА О. І. Активізація креативних ресурсів майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки.....	41
БАБАК К. В. Самоактуалізація особистості здобувачів вищої освіти у діяльності психологічної служби ЗВО.....	43

БЕРЕЗЮК Т. П. Особливості професіоналізації майбутніх спеціалістів у контексті фахової підготовки.....	46
БОЛЮХ Т. П. Психологічні особливості емоційного вигорання юнаків.....	49
ГАВРИЛОВИЧ А. А. К проблеме социально-психологической адаптации в спортивной деятельности.....	51
ДЖЕДЖЕРА О. В. Підготовка майбутніх психологів до практичної діяльності в процесі вивчення навчальної дисципліни «організація діяльності психологічних служб».....	54
КАМІНСЬКА О. В. Детермінанти успішного професійного становлення майбутніх психологів.....	56
КОБЗАР З. І. Психологічні особливості розвитку професійної емпатії майбутніх психологів.....	60
ЛУЦИК Г. О. Використання арт-терапевтичних технологій у підготовці майбутніх психологів до роботи зі схильними до девіантної поведінки підлітками	61
СИНЮК Д. Личностные качества студентов, значимые для их учебно-профессиональной деятельности.....	63
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ ТА ЇЇ ЖИТТЄТВОРЧІСТЬ	
ДАНИЛЕНКО А. В. Особенности психического здоровья студенческой молодежи в условиях пандемии.....	69
IVASHKEVYCH E., NAVOSHUK A. The development of creative thinking of teenagers.....	73
КУЛАКОВ Р. С. Проблема формування толерантного ставлення учасників освітнього процесу до осіб з особливими освітніми потребами.....	78
КИТЮШКО С. І. Психологічні засоби корекції аутоагресивної поведінки молоді.....	81
КОНОПЛИЦКАЯ О. Аспекты социальных ролей в социально-психологических установках индивида.....	83
МУЖАНОВА Н. В. Особливості соціалізації неформальної молоді в умовах пандемії...	86
МУКНАЛЧУК N., НЛАВИНСКА Е. The problem of understanding novels by senior pupils creatively.....	89

ПАВЛОВ И. В. Особенности виртуального образа я в игровой вселенной.....	94
САВЕЛЮК Н. М. Психосемантичний простір психологічного благополуччя майбутніх освітян.....	97
СЕВЕРИН А. В. Восприятие предметов вариативной формы подростками с разным уровнем интернет-зависимости.....	100
СОЗОНЮК О. С. Емоційний інтелект як особистісний ресурс розвитку життєвих перспектив особистості.....	103
СТОРОЖ О. В. Основні наукові підходи до творчої соціалізації студентів	106
ТОКАРЕВА Н. М. Психологічні виміри форматування перцептивно-інтерактивної компетентності юнаків.....	110
ЮРЧУК О. І. Застосування дельфінотерапії як засобу корекції осіб з психофізичними порушеннями	114
ЯЩУК С. Супрежеские конфликты и причины их возникновения.....	116
КНУРАVTSEVA N., IVASHKEVYCH E. Argumentative discourse as a problem of cognitive psychology.....	119